

DET KOMMU- NISTISKE MANIFEST SOM KLASSIKER

(en italiensk
sidehistorie)

Af Gert Sørensen

Lettere omarbejdet version af oplæg til RUCs konference i anledning af Manifestets jubilæum afholdt i december 1998.

Det har ikke manglet på markeringer i anledning af 150-året for Marx og Engels' *Kommunistiske Manifest* i 1998. I Italien har der bare i december måned været to store arrangementer (i Palermo og i Rom). I den anledning blev Rossana Rossanda, medstifter og tidligere chefredaktør på dagbladet "il manifesto" (Manifestet) interviewet i et af Italiens største dagblade "la Repubblica". Hendes udmelding var klar. Interessen for Marx og Engels' var ikke så meget dikteret af pilgrimmens behov for at opsøge et helligt sted som af det mere nøgterne forhold, at teksten kunne fejre rundt.¹

Det kan i dag være forbundet med visse vanskeligheder at begive sig i kast med en tekst som Manifestet. Ikke fordi teksten frembyder særlige sproglige vanskeligheder. Den er affattet i et ligefremt og saftigt sprog. Problemet ligger snarere i tekstens særlige vokabularium af nøglebegreber, der ikke synes at have den samme bevågenhed og nu indtager en anden plads i, hvis de da ikke er helt forsvundet fra, de hierarkier af begreber, som vi organiserer vor intellektuelle orientering efter. Der kan være flere grunde til en sådan tilstand, som de færreste formodentlig vil benægte foreligger. Nogle ville sige, at teorien rent faktisk er stendød, som det eksempel på politisk og videnskabelig alkymi, den har været udtryk for. Teorien skulle i så fald have lidt den samme skæbne, som allerede Manifestet forudså, da det slog ned på det kapitalistiske samfunds vældige produktivkræfter, der ville få alt fast og solidt til at fordufte og tvinge menneskene til at se nøgternt på deres egen stilling i tilværelsen. Eller – og dette kan så tages som et udslag af denne nøgternhed – grunden kan være almindelig udbredt indifferens i det supermarked af idéer, vi er hensat i, og hvorfra det ene sæt af idéer menes at være lige så godt som det andet, med det resultat, at store erfaringspotentialer skilles fra af bar distraktion. Eller man ville kunne slå ned på den miskreditering af den marxske arv, som den tætte identifikation med den realise-

rede socialisme i Øst har afstedkommet. Det er ikke længere forbundet med intellektuel prestige at beskæftige sig med emnet. Eller grunden kan være den intimideringskampagne for ikke at sige egentlige mobning, der er taget i brug for at hænge formastelige syndere ud, hvoraf enkelte ikke har holdt sig tilbage fra at hænges sig til flagellantisk selvpineri.

Under forudsætning af, at vor beskæftigelse i dag med Manifestet kan og også bør komme ud over disse forskellige blokeringer, vil jeg indledningsvis hævde, at Marx ikke med rimelighed kan gøres ansvarlig for hverken Stalin eller Pol Pot, det være sig i juridisk eller i politisk-kulturel henseende, selv om nogle af historiens værste terrorregimer blev bygget op i hans men ikke kun i hans navn. Marx er forskellig fra virkningshistorien, og virkningshistorien peger i hans tilfælde ikke kun i én men i mange retninger. Holder denne præmis ikke, er det klart, at følgende fremstilling måtte antage en noget andet karakter og mere anskue sit emne i forhold til det ondes historie. Heller ikke en filosof som Nietzsche kan skyldbehæftes med tilbagevirkende kraft, selvom nazismen har taget hans navn forfængeligt. Var det tilfældet, måtte vi snart forlade os på, at standretter og jura, støttet af hastigt skiftende ideologiske strømninger og modeluner, overtog store dele af den kulturhistoriske forvaltning og helt forviste den sunde kritik, som fornuften ellers dikterer, og som ellers ledsager den intellektuelle beskæftigelse med det overleverede kulturgods.

Evangelierne og deres ophavsmænd bliver jo heller ikke draget til ansvar for de spanske *conquistador*'ers etniske udrensninger i Amerika, selvom de blev gennemført i kristenhedens navn; eller for den romerske Inkvisitions misgerninger, selv om lignelsen om ukrudtet i hveden (Math. 13, 24-30) blev brugt som hjemmel for bekæmpelsen af kætteri.² Man kunne også i denne forbindelse slå ned på pave Gregor XIII, der i 1573 fik færdiggjort Vatikanets Sala Regia, hvor udenlandske ambassadører blev modtaget og mødte Kirkens magt; rummet lod han udsmykke bl.a. med scener fra Bartholomæus-natten året før, der

over temaet *la violenza legale* (den lovlige vold) gav yderst detaljerede skildringer af massakrerne på de franske hugenotter og andre kættere.³

Klassiker status?

I dette klima kan det derfor være noget af en provokation at rejse spørgsmålet, om en pamflet som Manifestet kan være relevant at beskæftige sig med, og om hvorvidt det kan påkalde sig status som en klassiker, og i så fald i hvilken udstrækning. At besvare spørgsmålet: Hvad er en klassiker? er som bekendt en disciplin, der er meget dyrket inden for det litterære felt. Til forskellige tider har det litterære kanon af titler været til diskussion med reference enten til værkernes indhold, dvs. til deres universalitet, deres transhistoriske rækkevidde og betydningsmæssige kompleksitet, eller med reference til deres funktion, eksempelvis som foretrukket læsestof for de følgende generationer. Vi kan derfor ikke stille os tilfredse med Mark Twains definition, når han siger, at klassikere er «books people praise and don't read». Det er ikke nok, at et værk besidder visse indholdsmæssige kvaliteter. Det er lige så vigtigt, at værket har et publikum, omend et værks fremtid i denne henseende er højst uforudsigeligt, i den udstrækning et sådant fremtidigt publikum kan svigte, ligesom det kan erobres eller måske endda blive generobret. Intet værk er fremtidssikret.⁴

Men kan denne litterære diskussion overføres på andre teksttyper, som fx dem, en Marx repræsenterer? Altså på de politisk-kulturelle og videnskabelige-filosofiske tekster. Og kan en sådan overtagelse af den litterære kanontænkning tjene til at give de marxske tekster en anden og måske mere synlig placering i kulturhistorien store klassement. Den fremtrædende italienske retsfilosof Norberto Bobbio opererer med følgende definition på en klassikerforfatter og mener i øvrigt, at man allerede kan mærke Marx med en sådan status: «Han må opfattes som en fortolker af den epoke, han levede i, og i en sådan grad at man

ikke kan komme uden om den pågældendes arbejde, hvis man ønsker at begribe "tidsånden"; den pågældende må desuden altid være aktuel, i den betydning at hver generation føler behov for at genlæse ham og for via denne genlæsning at nyfortolke ham; og endelig må den pågældende have udviklet generelle kategorier til forståelsen af historien, dvs. kategorier som man ikke kan være foruden, hvis man vil fortolke en virkelighed, der også er forskellig fra den virkelighed, som kategorierne selv er afledt af, og som de er anvendt på».⁵ En klassiker må være en nøgle til at læse klassiker-tekstens egen samtid; men den må også være et vehikel til at læse kommende nutider via de imellem fortid og nutid udspændte og altså også transportable kategorier for en forståelse af historien.

Det er umiddelbart indlysende, at en tekst som Manifestet på forhånd var sikret en klassikerstatus inden for marxismens egne rammer. Som modkultur havde marxismen brug for sine egne kanoniseringer. Manifestet anfører selv i en forbemærkning en række sprog, som det var hensigten at oversætte skriftet til, bl.a. dansk men også italiensk, således at den hurtigt kunne komme ind i et større kredsløb og sikre sin egen succes. Men kan den også opretholde denne status med marxismens aktuelle agoni i erindring, altså nu hvor det hidtige sikkerhedsnet er væk, og hvor marxismen ikke længere kan give det selvbekræftende svar på sit eget tekstanons fortræffelighed. Man kan sige, at det først er i dette moment af agoni, at klassiciteten i en tekst som Manifestet skal stå sin virkelige prøve, altså at den skal vise at besidde tilstrækkelig både transhistorisk og transideologisk "sødygtighed" til at blive en slags Noah's ark for nogle af en epokes væsentligste problemstillinger, der ellers ville kunne risikere ikke at komme på begreb og således blive henvist til den kollektive forglemmelse. Marx' grundproblem var, at den moderne verden, han stødte på, var en vareverden. For mange, der lever i den samme vareverden og klaustrofobisk har lukket sig inde i den, er det en almindelig antagelse, at dette ikke udgør et problem men en forudsætning,

der er blevet så meget mere uantastelig, som Murens fald har cementeret denne uantastelighed.

På hvilken måde påkalder Manifestet sig så interesse som klassiker? Og hvad kunne begrunde, at Manifestet mere havde en klassikerstatus end eksempelvis *Kapitalen*? I henseende til dette sidste spørgsmål kunne et muligt argument være, at Manifestet besidder en større klarhed og nok så vigtigt en værdsat korthed i det indholdsmæssige, hvorfor det også fik en større læsermæssig gennemslagskraft. Dertil kommer, at den dristighed, hvorved Manifestets ophavsmænd – ligesom de opdagelsesrejsende over for det ukendte land – blot giver et skitseagtigt omrids af et nyt politisk og teoretisk undersøgelsesfelt, i *Kapitalen* bliver afløst af en mere dybdegående og omfangsrig fremstillingsform, der skal fylde et allerede udstykket undersøgelsesfelt ud med større empirisk og begrebslig præcision.

Hvilke af de generelle kategorier, som Bobbio talte om, for en forståelse af historien og dens muligheder kan Manifestet så levere? For at besvare dette spørgsmål bliver det nødvendigt at fokusere lidt på skriftets tilblivelse, og på hvilken måde det rykker i forhold til datidens intellektuelle strømninger og udstikker nye kraftlinjer og rationelle akser. Manifestet var det foreløbige kulminationspunkt på en hektisk politisk og intellektuel virksomhed fra de to forfatters side i årene forinden. Det umiddelbare mål angik dannelsen af partisammenslutningen "Kommunisternes forbund"; men sigtet pegede også langt videre. Manifestets medforfatter Engels havde nogle måneder inden udgivelsen i februar 1848, nemlig i oktober 1847, allerede udarbejdet et første udkast under arbejdstitlen "Kommunismens principper" (senere udgivet i 1914 af Bernstein i "Vorwärts"). I 1845 havde Engels desuden færdiggjort sit arbejde om arbejderklassen i England. Samme år blev bl.a. *Den tyske ideologi* til i samarbejde med Marx.

Marx selv havde i årene 1843-44 trukket sin position op i forhold til en af sine allervigtigste kilder, nemlig Hegel. Det gjorde han i

En klassikertekst må "altid være aktuel i den betydning, at hver generation føler behov for at genlæse den og for via denne genlæsning at nyfortolke den". De italienske arbejdere i Milano-området nyfortolkede og brugte på deres måde Marx i deres oprør mod kapitalen og fabriksejerne 1968-1970. (Foto: Silvestre Locongolo i: Gli anni dell' impazienza.)

de to først i vort århundrede udgivne tekster: *Kritikken af den hegelske retsfilosofi* og *De økonomisk-filosofiske manuskripter*. Hos Hegel, eksempelvis i "Retsfilosofien" (1821), fandt Marx en fuldt udbygget teori om historien, økonomien, det civile samfund og staten, hvori i særdeleshed staten tildeltes en fortrinsstilling som åndens, frihedens og den etiske stræbens afgørende pejlingspunkt for en realisation af det målrettede potentiale. Men han fandt også hos Hegel en begrebsmæssig indplacering af den politiske økonomi (fra Adam Smith), som Hegel syntes at have haft et indgående kendskab til. Således gjorde Hegel den politiske økonomi og dens genstandsområde til en selvstændig komponent i det civile samfund ved siden af det juridiske apparat, politiet og den faglige korporation, også opfattet som en anden familie.⁶ Den særlige økonomiske komponent i det civile samfund, hvis overordnede opgave i Hegel's koncept først og fremmest bestod i at sikre den private ejendom, benævnte Hegel behovenes system,⁷ der senere hos Marx blev omdøbt til den økonomiske struktur eller basis i den velkendte basis-overbygning figur fra *Forord til Bidrag til Kritikken af den politiske Økonomi* (1859). Men Marx kunne også hos Hegel finde en forståelse for en økonomi, der i sig havde en stærk tendens til at skabe stadig større uligheder mellem rig og fattig. Dette var akkurat en af grundene til at Hegel også begrebsmæssigt udskilte en overgribende etisk stat, der for at imødegå det civile samfunds udstødning af en egentlig pøbel (*der Pöbel*)⁸ fik til at opgave at tilgodesee alle statsborgere, fordi disse oppebar en universel subjektivitet, der pegede ud over de roller, som det civile samfunds økonomiske kredsløb definerede dem i.

Hegel repræsenterede en refleksion over den moderne verdens drama i kølvandet på det 18. og det begyndende 19. århundredes demografiske, industrielle, intellektuelle og politisk-forvaltningsmæssige omvæltninger; en refleksion, som Marx genbrugte og rykkede i en markant anden retning og med en markant anden prioritering af de overleverede begrebers rækkevidde. I det post-hegelske

miljø Marx stod i, delte han ikke Hegels forventninger til, at den etiske stats generelle klasse kunne mediere modsætningerne i det civile samfund. Marx derimod forkaster Hegels statssubjekt og ser et nyt historisk subjekt (proletariatet) artikulere sig i det civile samfund og uden for staten, fordi staten ikke er universel men en partsstat, en klassestat. Berømt er Manifestets definition af den moderne statsmagt, der gøres til «et udvalg, der varetager bourgeoisklassens fællesanliggender».⁹ Det er akkurat i denne post-hegelske ommøblering af begreber og forventninger, der med stor gennemslagskraft træder frem i Manifestet, at vi skal finde nogle af de kategorier for en forståelse af historien og dens muligheder, der kan begrunde tekstens klassicitet.

Manifestets Italienske historie

For nærmere at indkredse disse kategoriers karakter vil jeg følge et vigtigt spor i Marx' og Manifestets efterliv i Italien, der leder frem til Antonio Labriola i 1890'erne og helt frem til Antonio Gramsci i 1930'erne. Den annoncerede italienske oversættelse af Manifestet, som forbemærkningen havde givet løfte om, lod imidlertid vente på sig. I første omgang var det mere henvisninger og indholdsreferater, der dukkede op. Den første oversættelse kom som føljeton i en provinsavis i Cremona i Lombardiet ("L'Eco del Popolo") i 1889 og glimrede ved at have udeladt lange passager for netop at fremhæve Manifestets karakter af kampskrift til umiddelbart brug i den skærpede klassekonfrontation. Meget hjalp det heller ikke for udbredelsen af kendskabet, at betydelige kredse i den gryende italienske arbejderklasse forholdt sig direkte oppositionelt til Manifestet og dets bagmænd. Således havde den russiske anarkist Bakunin stor indflydelse i Italien, hvilket førte til et brud med den første Internationale. I et brev til Engels (12. juni 1872) brød bakunisten Carlo Cafiero med Generalrådet i London og ridsede sin uenighed op netop med en polemisk henvisning til Manifestets efter hans opfattelse fejlagtige

syn på proletariatets kampformer og på hele spørgsmålet om erobringen af den politiske magt.¹⁰

Det er først med udviklingen af en egentlig socialistisk arbejderbevægelse efter modellen fra den Anden Internationale, at der bliver skabt forudsætninger for en pålidelig italiensk oversættelse i 1892; og denne gang, atter som føljeton, i publikationen "Lotta di Classe". Den første større refleksion over Manifestet leverede imidlertid Antonio Labriola, der også var den første originale teoretiker i Italien med rødder i den marxske arv. Han var professor ved universitetet i Rom og tog del i opbygningen af Det Italienske Socialistparti, stiftet i 1892. I et brev til Engels (21. feb. 1891) anfører Labriola, at han netop i det akademiske år 1890-91 havde påbegyndt et kursus i den materialistiske historieteori, der var startet med en kommentering af Manifestet, som Labriola i øvrigt i det samme brev roste som «et arbejde, der ikke var blevet overgået, i henseende til tankens tæthed og formens enkelthed».¹¹

I 1895 skrev Labriola den første af ialt tre store teoretiske afhandlinger. Den bar titlen *In Memoria del Manifesto dei Comunisti* (I erindringen om Det kommunistiske Manifest). Den og en af de øvrige om den materialistiske historieopfattelse blev senere genudgivet i 1938 af Labriolas elev Benedetto Croce. Det var under fascismen, og Croce, der i mellemtiden havde lagt sine sympatier for marxismen bag sig, indledte da også sin udgave med et beroligende efterskrift, han kaldte *Come nacque e come morì il marxismo teorico in Italia. 1895-1900* (Hvorledes opstod og hvorledes afgik den teoretiske marxisme i Italien ved døden i perioden 1895-1900)¹² med henvisning til marxismens første krise og hele den europæiske revisionismedebat. Labriolas tekst fra 1895 opsamlede resultaterne fra universitets-kurserne årene forinden, hvori Manifestet havde spillet en vigtig rolle. Den centrale passage hos Labriola, der her kan tjene vort formål: nemlig at indkredse nogle af de kategorier til forståelse af historien og dens muligheder i fortid og fremtid, der kan begrunde Ma-

nifestets klassicitet, lyder: «Den forudsigelse, som Manifestet for første gang hentydede til, var ikke kronologisk, og den var heller ikke en forudannoncering eller et løfte; men den var med et ord, som efter min opfattelse udtrykker det hele i al korthed, *morfologisk*».¹³ Denne skelnen mellem en kronologisk og en morfologisk forudsigelse forekommer afgørende for, at Manifestet kan indfri klassicitetens kriterier og altså frigøre sig fra sin bundethed til den særlig ophedede forventningshorisont, der kom til udtryk i revolutionsåret 1848.

Labriolas tid var en anden, forventningerne anderledes og mere differentierede. I et brev (januar 1894) til Filippo Turati, ven af Labriola og leder af det nystiftede italienske socialistparti, PSI, skrev Engels, at den generelle situation i Italien taget i betragtning (nogle år forinden var den socialistisk inspirerede folkebevægelse på Sicilien, de såkaldte *fasci siciliani*, blevet slået ned med hård hånd) fik ham til at anbefale PSI at kæmpe for en mere liberal og demokratisk borgerlig republik, fordi «den er den eneste politiske form, hvori kampen mellem proletariatet og borgerskabet kan finde en løsning».¹⁴ Dermed foregreb Engels nogle af de pointer, som han lagde frem i sit såkaldte politiske testamente fra 1895.¹⁵ Gramsci ville senere i sine "Fængselsoptegnelser" fra begyndelsen af 1930'erne tale om overgangen fra bevægelseskrig til stillingskrig.¹⁶

Vender vi tilbage til Manifestets anvendelse af den historiske forudsigelse, kan der aflæses både en kronologisk og en morfologisk indfaldsvinkel. Den mest udbredte forudsigelse, fordi den også bedst er i overensstemmelse med den revolutionære forventning omkring det turbulente år 1848, lyder som følger: «Industriens udvikling, som viljeløst og modstandsløst fremmes af bourgeoisiet, skaber – i stedet for at isolere arbejderne i konkurrence – deres revolutionære samling i associationen [dvs. Kommunisternes Forbund og de senere egentlige arbejderpartier m.a.]. Med storindustriens udvikling bliver altså selve grundlaget

for bourgeoisiets måde at producere og tilegne sig produkterne på slået bort under det. Det producerer først og fremmest sine egne banemænd. Bourgeoisiets undergang og proletariats sejr er lige uundgåelige». ¹⁷ Det er det perspektiv, der i den permanente revolutions regi forudsiger proletariats tilkæmpning af demokratiet som ny herskende klasse eller dets «erobring af den politiske magt», der skal bruges til, i begyndelsen, at foretage «despotiske indgreb i ejendommen og i de borgerlige produktionsforhold». ¹⁸ Teksten udstikker her, hvad der senere glider over i de strategiske forestillinger om overgangsstaten og proletariats diktatur.

En anden forudsigtelse, men mindre løfterig ud fra en revolutionær betragtning, bygger på den borgerlige produktionsmådes egen civilisations dynamik; den siger: «Bourgeoisiet river alle, selv de mest barbariske nationer, med ind i civilisationen ved den hurtige forbedring af alle produktionsmidler [.....]. Det tvinger alle nationer til at tilegne sig bourgeoisiets produktionsmåde, hvis de ikke vil gå til grunde; det tvinger dem til at indføre den såkaldte civilisation». ¹⁹ Dette perspektiv forudsiger, at den borgerlige civilisation vil kunne fortsætte, så længe der vil være nationer på vor globus at civilisere, hvilket synes at skyde hele spørgsmålet om proletariats magterobring ud i en uvis fremtid og hinsides den permanente revolutions rammer for en hastig overgang fra den borgerlige orden til den proletariske. Det er næppe tilfældigt, at en anden passus, der understregede bourgeoisiets «højest revolutionære rolle i historien», var en af de mange passager, der blev skåret bort i den førnævnte første, men noget mangelfulde italienske oversættelse af Manifestet fra 1889. ²⁰

Læser man disse to forskellige forudsigelser ud af Manifestet, bliver det indlysende vanskeligt at operere med en præcis kronologi. Kronologien bliver kompleks og mindre lineær, når den opererer med en samtidighed mellem forskellige fremtidsperspektiver. Man kan derfor sige, at de to forskellige forudsigelser ikke så meget giver sikre løfter som de opstiller to scenarier. Hver af disse scenarier er

snarere morfologiske i deres status og afrundet af den morfologi, som Labriola talte om i sit forsøg på at opnå en forståelse for historien og dens kompleksitet af ryk, brud, krise, vækst, gendannelse og nedbrydning. Og de to scenarier iscenesætter, så at sige, morfologiens arkiv af kategorier (stat, civilsamfund, produktionsmåde, marked, vare, borgerskab, proletariat, politisk magt m.m.); dvs. kategorier, der indretter sig i skiftende hierarkier og med skiftende prioriteringer alt efter, hvilke faktiske tendenser og hvilke faktiske kombinationer af krise og vækst, der træder igennem som de dominerende.

På et seminar i Torino i 1992 med den meget sigende titel "Om at genlæse Marx efter syndfloden" fandt den tidligere nævnte Norberto Bobbio anledning til i sin åbningstale at give Marx ret i hans forudsigtelse – der netop fik sin første skitse-mæssige form i Manifestet – af, at markedsøkonomien i sig havde en tendens til at gøre alt til vare, herunder også den politiske magt. ²¹ Hvad Bobbio kan tænke på, er, at den politiske magt i dag ikke så meget er optaget af at fastholde eller eventuelt udvide en friskt velfærdssfære i forhold til byttets økonomi som den er optaget af at privatisere og altså i stigende grad at føre den friske offentlige sfære tilbage til vareformens overherredømme. Efter Murens fald lå verden åben for, hvad franskmanden Serge Latouche har kaldt verdens vestliggørelse. ²² Man bemærker i øvrigt som et apropos, at Marx selv i Manifestet allerede havde set, hvorledes den kapitalistiske produktion af billige varer ville skyde «alle kinesiske mure i grus». ²³

For at berigtige sin tese henviser Bobbio til virkeligheden "derude", ikke mindst den italienske. Et sjældent sammentræf af omstændigheder ville, at Bobbio's tese fik et ganske særligt henvisningsgrundlag. Samme år, 1992, hvori Bobbio fremførte sin tese, kom den første skandale frem, der snart skulle afsløre et gennemkorrupt kristeligt-demokratisk regime i Italien. Meget længe havde det åbenbart været almindelig praksis at privatisere staten og således flytte markedsøkonomiens principper over i det offentlige system og tømme det

for ressourcer og politiske visioner ved at gøre lovbefæstede ydelser til genstand for skjulte byttehandler til højstbydende. Det magttomrum, der dermed blev skabt efter den gamle politiske klasses sammenbrud, banede vejen for den entreprenante Silvio Berlusconi. Denne havde op igennem 80'erne fået skabt en af Italiens største private kapitalgrupper via opbygningen af en række landsdækkende og reklamefinansierede TV-stationer. På dette økonomiske grundlag og med sin kontrol af væ-sentlige dele af meningsdannelsen skabte han i årene 1993-94 en politisk karriere, der førte ham frem til ministerpræsidentposten i en centrum-højre regering, hvis fremmeste mål syntes at have været, at Berlusconi selv undgik af blive strafforfulgt for korrupsion, og at hans private TV-imperium i øvrigt ikke blev ødelagt og splittet op i mindre dele. Vi er her på et vist plan drevet ud i et karikatur af Marx' bestemmelse af staten som et udvalg til varetagelse i dette tilfælde ikke af borgerskabets fællesanliggende men af en enkelt storborgers private affærer.

Den politiske magt, der er en af de begrebsmæssige kategorier i Manifestets morfologi, er i dag som det var for halvandet hundrede år siden lige så aktuelt et spørgsmål. Fordi proletarietets diktatur, der allerede lå som kimform i Manifestet, i dag må anses for at være en forskertset mulighed, altså fordi én bestemt, ensidig kronologisk forudsigelse er bortfaldet, så betyder det ikke, at spørgsmålet om den politiske magt i dens morfologiske dimension ikke er relevant for en organisering efter andre principper end dem, der dikteres af varens byttelogik. Manifestet bidrager til at holde dette spørgsmål åbent, fordi det øjner en sfære, den politiske, der nok kan undergå varebyttets udtømmning af dens særlige karakter, men som også kan blive det sted, hvor varebyttet atter bliver anskuet som et problem. Så længe spørgsmålet om den politiske magts mål og midler og dermed også spørgsmålet om markedskononomiens etisk-politiske grænser anses for tvingende nødvendige, bevarer Manifestet sin klassikerstatus. Men det er også indlysende, at det vil det så især også kun-

ne gøre, fordi det ikke længere har det sikkerhedsnet under sig eller er fastlåst i den spændetrøje, som en vis fundamentalistisk marxisme tidligere har udgjort.

Bagom hvad der måtte være af ønsker hos nogle om fortsat at kunne kalde sig marxist eller for den sags skyld antimarxist, ligger imidlertid det radikale krav om i forholdet til den marxske arv at bevare den intellektuelle anstændighed.

Noter

1. *Il Manifesto 150 anni dopo. Carlo Marx ha ancora molte cose da dirvi* (interview med Rossana Rossanda), i "la Repubblica" (13.12.1998). Ligeledes har forlaget Rizzoli udsendt en ny italiensk udgave med forord af Eric Hobsbawm under det bemærkelsesværdige salgsslogan "bogen, der forudså dagens økonomiske rædsler".
2. A. Prosperi, *Tribunali della coscienza. Inquisitori, confessori, missionari*, Torino 1996, s. 163.
3. I. Mereu, *Storia dell' intolleranza in Europa. Sospettare e punire*, Milano 1979, ss. 90-91.
4. Se også E. Skyum-Nielsen, *Den oversatte klassiker. Tre essays om litterær traditionsformidling*, København 1997.
5. N. Bobbio, *Marx, lo Stato e i classici*, i "Mondoperaio", 36, n. 12, 1983, s. 84; citeret i introd. til *Ibid.*, *Né con Marx né contro Marx* (udgivet af C. Violi), Rom 1997, s. xxiii.
6. G.W.F. Hegel, *Grundlinien der Philosophie des Rechts* (1821), Frankfurt am Main 1970, § 252, s. 394.
7. *Ibid.* §§ 189-208, ss. 346-60.
8. *Ibid.* § 244, s. 389.
9. K. Marx & F. Engels, *Det kommunistiske Manifest*, i Marx, *Økonomi og filosofi. Ungdomsskrifter* (udgivet af Villy Sørensen), København 1962, s. 161.
10. R. Hostetter, *The Italian Socialist Movement. I. Origins* (1860-1882), Toronto-New York-London, 1958, ss. 276-77.
11. G. Bosio, *La diffusione degli scritti di Marx e di Engels in Italia dal 1871 al 1892*, i Marx & Engels, *Scritti italiani* (udgivet af G. Bosio), Rom 1972, s. 235.
12. B. Croce, *Come nacque e come morì il marxismo teorico in Italia. 1895-1900*, efterskrift til A. Labriola, *La concezione materialistica della storia*, Bari 1938), optrykt i senere udgaver af Croce, *Materialismo storico* (1900), Bari 1977.

13. A. Labriola, *In Memoria del Manifesto dei Comunisti*, i Labriola, *Saggi sul materialismo storico* (udgivet af V. Gerratana & A. Guerra), Rom 1968, s. 35.
14. Engels, brev til F. Turati (26.1.1894), optrykt med titlen *La futura rivoluzione italiana e il Partito socialista* i PSI's teoretiske tidsskrift "Critica Sociale" (1.2.1994), genoptrykt i Marx & Engels, *Scritti italiani*, cit. ss. 170-74.
15. F. Engels, *Indledning* (1895) til Marx, *Klassekampene i Frankrig 1848-50* (1850), i Marx & Engels, *Udvalgte skrifter I*, København 1971, ss. 112-32. Se også G. Sørensen, *Gramsci og den moderne verden*, København 1993, s. 276.
16. A. Gramsci, *Fængelsoptegnelser I-II*, København 1991, ss.285-88.
17. K. Marx & F. Engels, *Det kommunistiske Manifest*, cit. s. 171.
18. Ibid. s. 172 og s. 179.
19. Ibid. s. 163.
20. G. Bosio, *La diffusione degli scritti i Marx e di Engels in Italia*, cit. ss. 233-34.
21. N. Bobbio, *Invito a rileggere Marx*, i Ibid., *Né con Marx né contro Marx*, cit. s. 246.
22. S. Latouche, *L'occidentalisation du monde*, Paris 1989.
23. K. Marx & F. Engels, *Det kommunistiske Manifest*, cit. s. 163.

Abstract

Gert Sørensen: The Communist Manifesto as a classic, *Arbejderhistorie* 2/1999, p. 30-38.

Using the occasion of the 150th anniversary of the Communist Manifesto by Marx and Engels (1848) the question is raised as to whether and to what extent the work can be called a classic. The answer to this question follows the reasoning of Italian moral philosopher Norberto Bobbio who claims that for something to be a classic it should provide a key to the reading/understanding of both one's own time and the coming contemporary time. It is shown how Marx (and Engels) read their own time and distinguish themselves in relation to one of the most important sources, Hegel. Following this a sketch is given of Italian teleological thinking up until Antonio Labriola, who published a commentary on the Manifesto in 1895, in which he launched the theory of morphological prediction. With that theory the Manifesto was given a perspective which carries it beyond its own time, i.e. 1848 the year of revolutions, and the resultant expectations. In this way the Manifesto exists today as a tool to comprehend the not unimportant aspects of a whole epoch, one that continues to be marked by the supremacy of commodity economics.

Gert Sørensen, lektor i italiensk historie og kultur
Romansk Institut, Københavns Universitet
Njalsgade 78, 2300 København S
tlf: 35 32 84 34